

COLLOQUIA RUSSICA

Series II, vol. 3

ДАНИЛО РОМАНОВИЧ І ЙОГО ЧАСИ

за редакції
Віталія Нагірного
і Мирослава Волощука

Івано-Франківськ – Краків

2017

Рецензенти:

Даріуш Домбровський (Бидгощ, Польща),
Дюра Гарді (Новий Сад, Сербія)

Філологічна редакція і переклади:

Галина Пославська, Магдалена Фрончек

Верстка:

Барбара Журек

Проект обкладинки:

Барбара Журек

На обкладинці: на титульній сторінці фрагмент булли
римського папи Олександра IV до Данила Романовича від 13 лютого 1257 р.
(Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Краків, Польща);
на звороті володіння галицько-волинських Романовичів в середині XIII ст.,
автор карти Степан Темушев

ISSN 2353–2203

с Copyright by Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego
с Copyright by Центр медієвістичних студій Державного вищого навчального закладу
„Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”

Друк:

ТзОВ Лілея–НВ
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Незалежності, 18/2

Зміст

Передмова.....	7
Віталій Ляска, <i>Голі Гори та Печера Домажирова: причинки до історичної географії галицько-волинського пограниччя у першій половині XIII століття</i> . .	11
Филипп Подберёзкин, <i>„Молчание” летописца: династические связи псковских князей с Ливонией в перспективе русского летописания первой четверти XIII века</i>	35
Michał Michalski, <i>Mściślaw Mściślawowicz a Połowcy. Kontakty rodzinne a kształtowanie się relacji politycznych, kulturowych i religijnych</i>	43
Вадим Аристов, <i>„Лють бои оу Чернигова”: переміщення текстів про події 1230–1240-х рр. у літописанні XIII–XV ст.</i>	59
Леонтій Войтович, <i>Відносини Галицько-Волинського князівства з монголами. Перший етап (1223–1245)</i>	79
Мирослав Волощук, <i>Просопографічні студії битви під Ярославом 17 серпня 1245 року</i>	103
Ілля Паршин, <i>„Rex Russiae” у битві на річці Лейті</i>	123
Алексей Мартынюк, <i>„Австрийський стол” князя Романа Даниловича</i>	133
Norbert Mika, <i>Wyprawa wojenna księcia Daniela Romanowicza i jego sprzymierzeńców na terytorium północnych Moraw w 1253 r. Trasa przemarszu i problem wiarygodności faktów prezentowanych przez autora Latopisu halicko-wołyńskiego</i>	145
Viktor Adamovič, <i>Kráľovstvo české v politike Apoštolskej stolice voči Rusi počas pontifikátov Inocenta IV. a Alexandra IV.</i>	159
Андрій Стасюк, <i>Францисканці і коронація Данила Романовича 1253 року</i>	167

Adrian Jusupović, <i>Kronikarz Daniela Romanowicza w koncepcjach historio- graficznych</i>	171
Степан Темушев, <i>Ятвяги в системе даннических отношений Галицко- Волынского княжества</i>	189
Mariusz Ščavinskas, <i>The Right of King Mindaugas to Conguer the Lands from the Point of View of the Canon Law</i>	203
Oleg Łatyszczonok, <i>Tożsamość fratris Vaislani z Opisu ziem. Przyczynek do badań nad stosunkiem Kościoła Zachodniego do Wschodniego w połowie XIII wieku i pierwotną lokalizacją Białej Rusi</i>	217
Андрій Федорук, „ <i>Danielem regem Russiae et filios eius</i> ”: військова діяльність у великих битвах періоду війни за „австрійську спадщину” 1246–1278 рр.	223
Йїтка Комендова, „ <i>Schismatici et Tartarorum servitores</i> ”. Русь в офіційній ідеології Пржемысла II Оттокара	249
Mariusz Bartnicki, <i>Gramota księcia Włodzimierza Wasylkowicza. Wokół problemu następstwa tronu w księstwie wołyńskim i halickim XII–XIII wieku</i>	257
Інформація про авторів	269

Мирослав Волошук
(Івано-Франківськ)

Просопографічні студії битви під Ярославом 17 серпня 1245 року

Стаття присвячена просопографічному аналізу учасників битви під містом Ярослав 17 серпня 1245 р. Шляхом верифікації різних за походженням джерел, автор проаналізував основні біографічні дані всіх відомих за іменами та названих анонімно представників обох ворожих таборів. По обидва боки воювали вихідці з умовного „руського світу” – князі й бояри. Це надавало події дуже непростого міждинастичного контексту, в якому тісно спліталися інтереси кількох відгалужень Рюриковичів, а також династій Арпадів та П’ястів. Підкреслюється резонанс, який викликала ця подія, головню в землях Романовичів та в Угорському королівстві.

Визначні події вітчизняної історії, на перший погляд досконало досліджені вченими, насправді нерідко потребують суттєвого перегляду, доповнення, реконструкції на тлі новітніх методологічних засад. Ідеться не тільки про фундаментальні історіографічні, позбавлені історичного підґрунтя кліше (властиві, звісно, кожній нації), які ледь не з материнським молоком „всотуються” людською ментальністю, на століття визначаючи об’єктивно невірні моделі поведінки мільйонів осіб. Їхнє переосмислення ще попереду. Часто дослідники, на жаль, забувають про „людську подобу” історичного процесу, як такого, справжніх творців історії, носіїв людської пам’яті, на загал – про антропологічний аспект справи.

Однією з найповажніших подій руського Середньовіччя стала знаменита битва під містом Ярослав 17 серпня 1245 р., результати якої визначили подальшу долю Галицької землі, розташованої на перехресті інтересів цілої низки центральноєвропейських династій. Учасниками зіткнення стали війська угорських Арпадів, волинських Романовичів, краківсько-сандомирських П’ястів, а також загонів половців, які перебували на службі руських князів. Спостерігачами за перебігом конфлікту були монгольські послани, відправлені влітку 1245 р. до міста Володимир монгольським ханом Бату (1209–1255/56). Військовий і політичний аспект

справи активно досліджується ще з XIX століття¹. Втім, просопографічна складова проблеми залишалася досі на маргінесі студій.

У битві, за різними оцінками, з обох боків могли брати участь максимально до 6 тис. осіб². Про неї збереглося немало відомостей не лише на сторінках так званого *Галицько-Волинського літопису*, де вона, порівняно з іншими батальними сценами княжої доби, подана дуже докладно³. Резонанс від подій під Ярославом сягнув Угорщини, віддзеркалюючись у офіційному актовому матеріалі ще впродовж багатьох років⁴. Не залишилися, мабуть, осторонь пережитої поразки і при краківському князівському дворі Болеслава Сором'язливого (*Boleslaus Pudicus*, 1226–1279) та його руської за походженням матері Гримислави (*Grimizlawa*, 1189–1258), хоча, на диво, польські хроніки та актовий матеріал середини – другої половини XIII століття не подають прямих підтверджень участі місцевого ричарства у згаданій битві⁵. Спогади про неї читаються „між рядками”.

Частина учасників Ярославської битви названа в джерелах поіменно. Дехто з безпосередніх її свідків відомий за хронологічно пізнішими матеріалами. Про когось можна здогадуватися хіба „за замовчуванням”. Спробуємо коротко відобразити долі осіб, котрі взяли участь у зіткненні 17 серпня 1245 р.

Отже, з одного боку учасниками битви були війська волинських князів – Данила (1201–1264) та Василька (1203–1269) Романовичів, які на той час ще не до кінця зуміли закріпити за собою Галицьку землю. Послів було відправлено до литовського князя Міндовга (*Mendog*, 1203–1263) та мазовецького володаря Конрада (*Conradus*, 1187/1188–1247), однак ті не встигли завчасно прибути на поле бою чи прислати свої війська. Відтак, брати обмежилися мобілізацією місцевих сил та половецьких підрозділів, які перебували в них на службі. Сумарна чисельність підрозділів Романовичів, на думку Андрія Федорука, не перевищувала 2 тис. вої-

¹ Підведення підсумків за результатами понад столітніх студій Ярославської битви акумулювалося на сторінках кількох статей у збірнику праць *Przemysl i ziemia Przemyska w strefie wpływów ruskich X – połowa XIV w.*, pod red. V. Nagirnego i T. Pudłockiego, Kraków, 2013 [Серія: *Colloquia Russica. Series II*, т. 1]. Авторами, на наш погляд, найкращих спеціальних робіт до теми стали чернівецький історик Андрій Федорук (*Ярославська битва 1245 року: реконструкція вирішального зіткнення у боротьбі за „галицьку спадщину”*, [in:] *Ibidem*, с. 125–143 (на с. 125–127 автор відобразив передісторію вивчення проблеми) та сербський дослідник із міста Новий Сад Д. Гарді (*Руські та угорські джерела про Ростислава Михайловича в Ярославській битві або до питання про історію лицарської культури*, [in:] *Ibidem*, с. 145–150). Відзначаємо також останній двотомний біографічний нарис про переможця Ярославської битви Данила Романовича авторства польського історика Д. Домбровського (D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna*, Kraków 2012, s. 255–260; *Idem, Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej, społeczeństwie i kulturze w XIII w.*, Kraków 2016, s. 283) та спеціальне дослідження львівських науковців В. Александровича й Л. Войтовича (В. Александрович, Л. Войтович, *Король Данило Романович*, Біла Церква 2013, с. 123–124 [Серія: *Славетні постаті Середньовіччя*, т. 3].

² А. Федорук, *Ярославська битва 1245 року*, с. 125, 129–130, 132, 143.

³ *Ипатьевская летопись*, [in:] *Полное Собрание Русских Летописей* [далі: *ПСРА*], т. 2, изд. 2, с. предисл. Б. М. Клосса, Москва 2001, стб. 800–805.

⁴ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* [далі: *CDH*], studio et opera G. Fejer, t. 4, vol. 3, Budae 1829, s. 196–200; *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* [далі: *CDSI*], т. 2: 1235–1250, ed. R. Marsina, Bratislava 1987, p. 247. Див. також: Magyar Országos Levéltár, *Diplomatikai Levéltár*, 559.

⁵ До прикладу, не маємо про це звісток у багатій на „руські сюжети” та хронологічно найближчій до подій 1245 р. *Великопольській хроніці*, укладеній в XIV ст., а також *Історії Польщі* Яна Длугоша (1415–1480), який не соромився у своїй синтезі наводити й не найсвітліші сторінки польської минувшини.

нів⁶. Втім, опрацювання усіх доступних джерел дозволяє персоніфікувати лише 49 осіб, причому імена 27-ми невідомі.

Наведемо короткі відомості про них станом на літо 1245 року.

Данило Романович, князь русі, найсвітліший князь (*Dux Rutenorum, illustrissimus Dux*)⁷.

Монгольські лихоліття спричинили суттєві зміни в управлінні підконтрольними Романовичам землями. Волинські володіння братів були спустошені кочівниками, князь Данило впродовж вересня 1240 – березня 1241 рр. перебував в Угорщині, згодом у землях Пястів, північна частина яких значно менше постраждала від загонів Бату. Повернення на батьківщину виявилось складним через реальну втрату значної частини раніше підвладних територій. Повернути їх вдалося лише частково, визнавши, вочевидь, протекторат Чингізидів щодо вотчинної Волині взимку 1243–1244 рр.⁸ Арешт і ув'язнення заможних галицьких вельмож, які взяли під свій контроль залишені на початку 40-х рр. XIII століття князівською адміністрацією „Бакотоу . все Понизье”, Коломийську волость та „горною страну Перемьшльскоую”⁹, проблеми не вирішили. На Галицьку землю й далі претендував Ростислав Михайлович (б. 1219 – після 1264), який володів титулом *Galiciae Dux*. Більше того, титулом *Ducissa Galitiae* володіла і його дружина Анна¹⁰.

У битві під Ярославом князь Данило очолював „чело” – загопи в центрі бойового шиккування військ. У вирі бою він відзначився властивою досвідченості та перевіреному в численних сутичках воїну хоробрістю та навіть люттям до ворога. Він особисто взяв участь у відзначених літописцем кількох двобоях із угорськими вельможами й рицарями, переслідував утікачів, був нестримним у намірі щент розбити ворога, аж „Василко же възбранаше емоу”¹¹.

Василько Романович, князь Русі, князь русі (*Dux Russiae, dux Ruthenorum*)¹².

Молодший Романович був сюзереном вотчинних волинських земель батька. Втім до 1245 р. у його титулах цей стан речей, здається, не відображений. Напе-

⁶ А. Федорук, *Ярославська битва 1245 року*, с. 132.

⁷ Тут і далі титул князів станом на 1245 р. (*sic!*) подано відповідно до відомих латиномовних, головню угорських джерел другої половини 30-х – першої половини 40-х рр. XIII ст. У випадку з Данилом Романовичем ідеться, зокрема, про *Композицію угорських хронік XIV ст.* (*Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*, [in:] *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*, т. 2, ed. I. Szentpétery, Budapestini 1937, s. 467) та датований 22 квітня 1244 р. акт короля Бели IV (*CDSI*, т. 2, s. 101). Досі не знайшла належного історіографічного сприйняття версія О. Майорова про отримання Данилом Романовичем між 1235–1237 рр. королівського титулу від німецького імператора Фрідріха II Штауфена (Fredericus, 1194–1250) (див.: А. Майоров, *Русь, Византия и Западная Европа. Из истории внешнеполитических и культурных связей XII–XIII вв.*, Санкт-Петербург 2011, с. 656–660), а відтак випадки використання цього титулу волинським князем до 1253 р. невідомі.

⁸ W. Nagitny, *Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198 (1199)–1264*, Kraków 2011, s. 230–231 [Серія: *Rozprawy Komisji Wschodnioeuropejskiej PAU*, т. 12].

⁹ *Ипатьевская летопись*, стб. 789.

¹⁰ *Vetera Monumenta historica Hungariae sacra Illustrantia*, т. 1: 1216–1352, ed. A. Theiner, Romae 1859, p. 275–276.

¹¹ *Ипатьевская летопись*, стб. 804.

¹² Див. зокрема: Джіованні дель П'яно Карпіні, *История Монголов*, Гильом де Рубрук, *Путешествие в Восточные страны*, пер. А. И. Малеина, Москва 1957, с. 66. Інформативно багатшим на титули володарів є період після перемоги під Ярославом.

редодні нападу Бату (1209–1255/56) на землі князя Василька, той, за словами літописця, разом із сім'єю „въшли соуть из Роуское земль”, прибули до міста Сандомира, де й відбулася зустріч із Данилом, який повертався з Угорського королівства¹³. Брати впродовж 1242–1245 рр. зуміли відновити владу в розорених землях попри опір окремих управителів міст, зокрема Дорогичина¹⁴. За рік–півтора до Ярославської битви Василько Романович за не встановлених за браком джерел обставин визнав сюзеренітет монголів щодо Волині. Саме він, після перемоги над угорсько-польськими військами та прибуття монгольського посольства до князя Данила з вимогою „да и Галичъ”, мусів подбати про отримання старшим братом охоронної грамоти для візиту до Бату¹⁵.

17 серпня 1245 р. князь Василько очолював полк, який діяв проти польських підрозділів. Узгодженість дій обох братів на полі бою під Ярославом забезпечила безумовну перемогу та взяття великої кількості полонених.

Князь Лев Данилович (титулярний князь перемишльський).

Датуючи народження князя бл. 1225/1229 р.¹⁶, вітчизняні й іноземні вчені відмічають, що станом на літо 1245 р. князь уже досягнув віку і бойових навичок, необхідних для участі в такому серйозному зіткненні. Втім, літописець двічі підкреслив юний вік молодого володаря. Вперше перед початком бою, коли Данило Романович доручив опікуватися своїм сином одному з досвідчених бояр: „Лвови же . дѣтскоу соущоу пороучи и Василкови . храброу соущоу боѣриноу . и крѣпкоу . и да и стрезеть его во брани”¹⁷. Вдруге автор говорить про це, описуючи хаос битви, коли „ѡ того же гордаго Филю . Львъ младъ сы . изломи копьє своє”¹⁸. За молодим князем, імовірно, ще від 1237 – початку 1238 рр. було закріплено Перемишль¹⁹, титулярним володарем якого він вважався, хоча й не проживав у місті.

Ми схильні підтримати тезу про народження Лева до 1225 р., що, як справедливо відзначив Д. Домбровський, дозволило його батькові наприкінці 30-х рр.

¹³ *Ипатьевская летопись*, стб. 787.

¹⁴ *Ibidem*, стб. 788.

¹⁵ Джиованни дель Пано Карпини, *История Монголов*, с. 66.

¹⁶ Л. В. Войтович, *Княжа доба на Русі: портрети еліти*, Біла Церква 2006, с. 497; *Idem*, *Князь Лев Данилович*, Львів 2012, с. 10 [Серія: *Славетні постаті середньовіччя*. т. 1]; *Idem*, *Лев Данилович князь галицько-волинський (бл. 1225 – бл. 1301)*, Львів 2014, с. 9; D. Dąbrowski, *Genealogia Mściławowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV wieku)*, Kraków 2008, s. 352; *Idem*, *Genealogia Mstislavichей. Первые поколения (до начала XIV в.)*, Санкт-Петербург 2015, с. 366.

¹⁷ *Ипатьевская летопись*, стб. 802.

¹⁸ *Idem*, стб. 804.

¹⁹ Автор останнього біографічного нарису про князя Л. Войтович датує перемишльське князювання Лева 1240–1269 рр. Втім точно відомо, що ще раніше – між 1237 р. і 1238 р. Данило Романович здобув право на ці землі за посередництвом свого шваг्रा, тогочасного галицького князя Михайла Всеволодовича (1179–1246) та угорського короля Бели IV (див. наприклад: М. М. Волощук, *Вассальная зависимость Данила Романовича от Бели IV (1235–1245 гг.): актуальные вопросы реконструкции русско-венгерских отношений второй четверти XIII в.*, [in:] *Specimina poega. Pars prima, Sectio mediaevalis*, vol. 3, Pécs 2005, s. 96–97). За рік волинський князь позбувся Перемишля (*Ипатьевская летопись*, стб. 777). Можливо між 1238 р. і 1240 р. титулярним перемишльським князем вважався старший син Данила – Іраклій († перед 1240), але після смерті останнього таке право відійшло Левові. Дослідники, втім, залишали досі поза увагою таку ймовірність (D. Dąbrowski, *Genealogia Mściławowiczów*, s. 350–351; *Idem*, *Genealogia Mstislavichей*, с. 366–373).

XIII століття вперше завести з Белою IV (*Bela*, 1235–1270) бесіду про одруження їхніх дітей²⁰. Однак апелювання літописця до надто юного віку князя, якому на той момент мало б виповнитися близько 20-ти років, може пояснюватися участю автора літопису у вихованні юнака і певними сентиментами, загостреними під час батальних сцен 17 серпня. Бо, дійсно, зламати списа об ворожий обладунок такого досвідченого воїна, як бан Філя, „дѣтѣск”, мабуть, не зміг би або ж за інерцією вилетів би із сідла, що сталося із багатьма учасниками бою.

Лев святкував перемогу над ворогом нарівні з батьком та дядьком: „Лъвѣ ста на мѣстѣ воиномъ . посредѣ троупъѣ . ѿвлающа побѣдоу свою”²¹. Звитяга під Ярославом дозволила вочевидь відновити контроль над Перемишльською землею, закріпленою за ним кількома роками раніше.

Князь Всеволод Олександрович (імовірно белзький князь).

Згідно з дослідженнями Л. Войтовича та Д. Домбровського, князь Всеволод після смерті свого батька Олександра Всеволодовича († після 1234 р.) володів Белзом або ж певною волостю Белзької землі під сюзеренітетом Романовичів²². Відповідно до свого статусу, він був змушений брати участь у кампанії Романовичів. Під час бою згаданий лише раз. Доля князя після 17–18 серпня 1245 р. невідома.

Князь або боярин Мстислав (можливо Глібович).

Одна з найсуперечливіших, названих за іменем, постатей Ярославської битви. Леонід Махновець вважав його князем Мстиславом Глібовичем²³. Однак, на думку Д. Домбровського, належність Мстислава до князівської верстви вкрай сумнівна навіть попри запис літописця, де він зафіксований поряд із князем Всеволодом Олександровичем²⁴. Єдиним князем першої половини XIII століття, відомим під іменем Мстислава Глібовича, був сіверський володар, який, на думку Л. Войтовича, загинув ще 1239 р. при обороні Чернігівської землі від монголів²⁵. За іншими даними, його було вбито кочівниками 1241 р.²⁶ Отже, брати участь у Ярославській битві цей князь однозначно не міг. Іншим фігурантом запису від 17 серпня є боярин Василько Глібович²⁷. Адріан Юсупович усе ж зараховує Мстислава до воєвод Данила Романовича²⁸.

²⁰ Автор цілком правий, вважаючи, що старший брат Лева Іраклій до того часу мусів померти, інакше батько домовлявся б із Арпадами про наречену для останнього (Див.: D. Dąbrowski, *Genealogia Mściławowiczów*, s. 351; Idem, *Genealogia Mstislavichей*, с. 366).

²¹ *Ипатьевская летопись*, стб. 805.

²² Л. В. Войтович, *Княжа доба на Русі*, с. 503; D. Dąbrowski, *Genealogia Mściławowiczów*, s. 388; Idem, *Genealogia Mstislavichей*, с. 411.

²³ *Літопис Руський*, пер. Л. Махновця, Київ 1989, с. 403.

²⁴ D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 257.

²⁵ Л. В. Войтович, *Княжа доба на Русі*, с. 409.

²⁶ Див. останні глибокі студії навколо особи князя Мстислава Глібовича (А. В. Майоров, *Повесть о нашествиш Батья в Ипатьевской летописи. Часть первая*, [in:] *Rossica antiqua. Исследования и материалы*, т. 2, Санкт-Петербург 2012, с. 75).

²⁷ *Ипатьевская летопись*, стб. 803.

²⁸ A. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej w czasach Romanowiczów (1205–1269). Studium prozopograficzne*, Kraków 2013, s. 227–228.

Двірський Андрій.

Уряд двірського, безумовно, запозичений князем Данилом з Угорщини (*palatinus*)²⁹, Андрій здобув за кілька років до битви під Ярославом. Вельможа мав добрий військовий досвід і належав до сліти двору Романовичів. Під час зіткнення з ворожими силами він очолював один із полків, що свідчило про велику довіру з боку Романовичів³⁰. При описі бою в літописі двірський Андрій занотований чотири рази. Він підтвердив репутацію вмілого воїна, полонивши угорського воєначальника бана Філю, особисто страченого пізніше князем Данилом³¹. На думку А. Юсуповича, двірський Андрій помер між 1241–1249 рр., але не пізніше 1249 р.³²

Стольник або двірський Яків Маркович.

Особа знатного походження, яка, за словами А. Юсуповича, станом на літо 1245 р. обіймала високий за статусом уряд двірського³³. Відомо, що повноваження Якова сягали військової сфери, однак достовірно визначити його службове становище вкрай важко, попри значну увагу до нього літописця, котрий при описі подій 1241 р. назвав боярина стольником³⁴. В Угорському королівстві стольник (*magister dapiferorum*) належав до військово-служилої знаті і близького оточення володаря. Але одночасного обіймання уряду палатина (*palatinus*) кількома особами, як пропонує А. Юсупович для держави Романовичів³⁵, в Угорському королівстві аж до початку XIV століття не зустрічаємо. Відомі тільки випадки використання уряду віце-палатина³⁶. Під час битви Яків Маркович поряд з іншими боярами згадується лише раз при одній із вирішальних атак угорських військ під командуванням бана Філі³⁷. Після завершення битви доля вельможі невідома³⁸.

²⁹ Idem, *Palatinus-dworski. Wpływ dworu węgierskiego na terminologię urzędniczą Rusi Halicko-Włodzimierskiej*, [in:] *Rusь średniowieczna a sąsiedzi (X – połowa XIII wieku)*, pod. red. V. Nagirnego, Kraków 2011, s. 57–62 (Серія: *Colloquia Russica. Series I*, vol. 1).

³⁰ Ibidem, s. 107–108.

³¹ *Ипатьевская летопись*, стб. 804.

³² A. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 108.

³³ Ibidem, s. 172–173.

³⁴ *Ипатьевская летопись*, стб. 789.

³⁵ Адаже станом на 17 серпня 1245 р. двірськими, судячи з авторських суджень, одночасно були Андрій і Яків (А. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 108, 173). Та й випадок присвоєння істориком Якову уряду двірського, на наш погляд, не до кінця обґрунтований. При аналізі антилитовської кампанії кінця осені – початку зими 1244 р. пасаж „Даниль же и Василко погнаша на нѣ . и дворьскыи . æко и во вое свое” (*Ипатьевская летопись*, стб. 798) автор витлумачив на користь *Хлебніковського списку*, в якому словосполучення „æко и во записане „Яковъ” (див. наприклад: *Літопис Руський*, с. 402). Але в такому разі польському історикові варто було б докладніше пояснити функції двірського (А. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 38–43), якщо урядом могли одночасно користуватися кілька осіб. Імовірно, ці люди відповідали за підтримання порядку в окремих резиденціях на час майже постійної відсутності князя, яких на Волині не бракувало, але котрі від середини 1230-х рр. майже всі опинилися в руках Романовичів. За таких обставин угорський і руський уряди двірського за обов'язками суттєво відрізнялися. Див. також найновіші рефлексії про уряд стольника: D. Dąbrowski, *Król Rusi Daniel Romanowicz*. s. 298).

³⁶ A. Zsoldos, *Az Árpádok és allatvalóik (Magyarország története 1301–ig)*, Debrecen 1997, old. 18–19.

³⁷ *Ипатьевская летопись*, стб. 803.

³⁸ A. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 173.

Боярин Василько Гаврилович.

За словами А. Юсуповича, боярин, маючи поважний військовий досвід („храброу соущоу боѣриноу . и крѣпкоу”), міг виконувати обов’язки кормильця князя Лева Даниловича й належати до знаті з околиць Ярослава³⁹. Саме тому батько доручив Василькові Гавриловичу опікунство над сином під час битви 17 серпня 1245 р. Доля Василька після розгрому ворога невідома.

Боярин Василь Глібович.

Під час бою Данило Романович відправив на підтримку двірському Андрієві загін у складі двадцяти „моу^ж избрани^х”, серед яких, імовірно, перебував і „Василѣи же . Глѣбович^х”⁴⁰. На жаль, його біографія не привернула уваги А. Юсуповича⁴¹. Цікавою, але безумовно дискусійною залишається його вірогідна належність до сімейства відомого прихильника угорського короля Андрія II (*Andreas*, 1205–1235) галицького боярина початку XIII століття Гліба Потковича⁴². Звісно, до загону чисельністю двадцять осіб, згаданого літописцем, входили не тільки відомі бояри, а й їхні слуги, про що вже зазначалося в літературі⁴³. Особисту роль Василька Глібовича визначити складно. Під натиском сил Ростислава Михайловича він відступив до ріки Сян⁴⁴. Його доля після завершення битви невідома.

Боярин Шелв.

Дослідження А. Юсуповича підтвердили проблемність індивідуалізації цієї постаті, адже літописець тричі згадував осіб такого ж імені з урядом воеводи⁴⁵. В битві Шелв належав до найближчого оточення князя Данила, разом з ним узяв участь у атаці на шеренги бана Філі, був вибитий кимось із угорських рицарів із сідла⁴⁶, після чого про нього джерела більше не згадують⁴⁷. Імовірно, тоді ж він і загинув або помер згодом від важких поранень.

Боярин Жирослав.

А. Юсупович слушно розмежовує двох відомих з літопису Жирославів, називаючи одного з них „галицьким”⁴⁸. Натомість інший виступає в літописі як учасник битви під Ярославом саме на боці Романовичів: „Жирославъ же приведе Володислава . злого матежника землѣ”⁴⁹. Він, мабуть, якраз належав до тих, хто

³⁹ Ibidem, s. 266–267.

⁴⁰ *Ипатьевская летопись*, стб. 803.

⁴¹ A. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 8.

⁴² М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ 2014, с. 181.

⁴³ Див. наприклад: *Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар*, за ред. М. Ф. Котляра, Київ 2002, с. 255; А. Федорук, *Ярославська битва 1245 року*, с. 137; D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 257 та ін.

⁴⁴ *Ипатьевская летопись*, стб. 803.

⁴⁵ A. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 263–264. Див. також: D. Dąbrowski, *Król Rusi Daniel Romanowicz*, s. 313.

⁴⁶ Пасаж укротре ставить під сумнів юність князя Лева, який після атаки бана Філі залишився у сідлі, лише зламавши об обладунок ворога спис. Натомість досвідчений боярин опинився на землі і ми нічого не знаємо про його подальшу долю.

⁴⁷ *Ипатьевская летопись*, стб. 803.

⁴⁸ A. Jusupowicz, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 299–303. Див. також: М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 182–184.

⁴⁹ *Ипатьевская летопись*, стб. 804.

„гонащи⁵⁰ же и приѣздадимъ воиномъ . и полоунощи . и вѣдоущимъ користь мно-
гоу”⁵⁰. Згаданий польський історик припускає обіймання ним уряду тисячника
або воєводи⁵¹.

Н боярин (Russiae baro), страчений Ростиславом Михайловичем.

Один з угорських актів, датований 13 квітня 1264 р. і адресований Белою ІV
учасникові битви під Ярославом мошонському комесові, магістрові Лаврентію,
згадує про страту королівським зятем полоненого боярина, якого Лаврентій під
час бою вибив списом із сідла, полонив і привів до князя Ростислава. Той, не вага-
ючись, відтяв йому голову⁵². Особа страченого воїна невідома, втім, можливо, що
Ростислав Михайлович знав того особисто. На наш погляд, убитий міг належати
до числа 20-ти бояр, відправлених князем Данилом підтримати своїми силами
лобову атаку двірського Андрія на шеренги зятя Бели ІV. Як бачимо, шаленство
битви, непримиренність ворогів нерідко позбавляли один одного властивого ри-
царському кодексові честі благородства та можливості пізнішого викупу з полону
частини полонених.

Н воїн-розвідник, відправлений на завдання разом з двірським Андрієм.

У фрагменті літопису, що передає описання Ярославської битви, читаємо:
„Данило же и Василко [...] посласта же Андрѣа . да æ [у Хлебніковському списку
„их” – М. В.] видить и оукрѣпить . гра[^] . æко оуже близъ есть сп[^]ние ихъ”⁵³. Ос-
танне коментоване видання так званого *Галицько-Волинського літопису* з 2002 р.
за редакції Миколи Котляра⁵⁴ оминає розгляд цього епізоду⁵⁵. Втім, зрозуміло, що
поряд із двірським Андрієм знаходився щонайменше один, не відомий за іменем,
воїн, який мав допомогти тому провести розвідку околиць обложеного Ярослава
задня грамотного планування майбутнього бою. Його доля під час та після бою
невідома.

Літописець.

Надзвичайно докладний опис усіх перипетій підготовки до Ярославської
битви, зіткнення бойових шиків, наслідків переслідування уцілілих втікачів не
залишає сумнівів у безпосередній участі у битві автора літописних рядків. Емоцій-
ність, з якою передано подію, певний провіденціалізм засвідчує упорядкування
розрізнених повідомлень очевидців дещо згодом, бо, звісно, ніхто зі свідків
перемоги Романовичів не міг навіть здогадуватися, що їхній сюзерен повернеться
живим із поїздки до Бату. Отже, і результати перемоги ще не могли виглядати
настільки важливими.

⁵⁰ Ibidem, стб. 805.

⁵¹ А. Jusupowić, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 299.

⁵² *CDH*, т. 4, vol. 3, s. 198. Див. також перегляд цього фрагмента: А. Федорук, *Ярославська битва 1245 року*, с. 140;
Д. Гарді, *Руські та угорські джерела*, с. 147.

⁵³ *Ипатьевская летопись*, стб. 801.

⁵⁴ Станом на початок 2017 р. практично завершене, але ще не опубліковане нове коментоване видання джерела,
підготовлене колективом польських вчених.

⁵⁵ *Галицько-Волинський літопис*, с. 254–255.

Можна погодитися зі словами М. Котляра, що ця частина літопису написана вже після осмислення пережитого – не раніше 1246 чи 1247 рр.⁵⁶ Одним з найбільших придворних інтелектуалів 40-х рр. XIII століття був Кирило, висвячений пізніше нікейським (константинопольським) патріархом Мануїлом II (Μανουήλ Β', 1243–1254) на митрополита. В літературі досі дискутується його ототожнення з печатником князя Данила, Кирилом – учасником багатьох конфліктів Романовичів, зокрема й проти союзних Ростиславові болохівських князів у 1242 р.⁵⁷ Імовірно, саме він підвів підсумки діяльності волинських князів останнього десятиліття вже після повернення Данила зі ставки Бату в другій половині 1246 р. Поважне місце в джерелі зайняв опис битви під Ярославом, втім, без згадок про участь головного свідка події.

Н за іменами 17 воїнів, відправлені за наказом Данила Романовича на підтримку двірському Андрієві.

Окрім поіменно відомих учасників бою, які знаходилися у війську волинських князів, знаємо групи осіб, названі літописцем колективно. Серед таких „к . моуж избраны”⁵⁸, відправлених у найкритичніший момент князем Данилом для підтримки атаки двірського Андрія на полк Ростислава Михайловича. Втім останній витримав удар і відбив його, змусивши Данилових воїнів „бѣжаста назадъ . ко Санови”⁵⁸. До загону підтримки входили вже згадані дружини князя Всеволода Олександровича, загадкового Мстислава та боярина Василька Глібовича, а також інших, вочевидь 17-ти знакових осіб, здатних, як припускав старший Романович, зламати ворожий стрій. Отже, задум завершився невдачею, бо „Андрѣви же штавшоу с малои дружиною . возъѣзда крѣпци борашеса с ними”⁵⁹. Імовірно серед них був і *baro Russiae*, якого у ході атаки угорський магістр Лаврентій збив списом з коня й привів до князя Ростислава.

Безумовно можна поставити питання про ідентифікацію осіб, не згаданих літописцем на полі бою, але які „за замовчування” мали б там бути за статусом. Головно йдеться не тільки про представників боярства, а, насамперед, чоловіків князівської родини. Серед відомих учасників баталії занотовано чотирьох вінценосних осіб: Данило і Василько Романовичі, Лев Данилович та Всеволод Олександрович. На перший погляд, природною виглядала б присутність під Ярославом також інших синів Данила та сина Василька. Втім, окрім князя Лева, інші, народжені до 17 серпня 1245 р. хлопці, були надто юними для настільки серйозного чоловічого випробування. За ґрунтовними студіями Д. Домбровського, найстарший син Данила Іраклій помер до 1240 р.⁶⁰, третій син Роман, мабуть, ледь досяг-

⁵⁶ Ibidem, с. 45.

⁵⁷ Див. зокрема: А. Jusupowicz, *Elity ziemi halickiej i wołyńskiej*, s. 313–316; D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 227, 230–233 та ін.

⁵⁸ *Ипатьевская летопись*, стб. 803.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ D. Dąbrowski, *Genealogia Mściślawowiczów*, s. 351; Idem, *Генеалогія Мстиславичей*, с. 366.

нув 14-річного віку (нар. між 1230 і 1232 рр.)⁶¹, а Мстислав (нар. перед 1238 р.)⁶² зі Шварном (нар. між 1236 і 1240 рр.)⁶³ були ще хлопчиками. Аналогічною виглядала ситуація і з князем Васильком, перший шлюб якого, датований Д. Домбровським між 1 березня 1226 р. і 28 лютим 1227 р., виявився, вочевидь, бездітним, спонукавши володаря між 1244 і 1246 рр. до розлучення⁶⁴. Невідомо також чи мав Всеволод Олександрович дорослих потомків, здатних взяти участь у битві⁶⁵.

Учасники іншої сторони конфлікту також представлені в джерелах доволі добре, хоча й не настільки, як табір Романовичів, через об'єктивно меншу до них увагу. Маємо інформацію про 16 осіб, які виступали на боці Ростислава Михайловича в битві під Ярославом. Із них за іменами відомі лише п'ять.

Ростислав Михайлович, галицький князь, господар або держатель (?) комітатів Абауйвар, Саболя і Земплін, володінь Родни (*Galliciae Dux, Abaujvár, Szabolch et Zemplin habuit et possedit, Rodna*).

Син чернігівського володаря Михайла Всеволодовича, народжений біля 1219 р., доводився племінником Романовичам „за кужелем”⁶⁶, утім, вочевидь, Ольговичі не до кінця визнавали права волинських володарів на Галицьку землю, силоміць захоплену Романом Мстиславовичем у 1198/1199 р.⁶⁷ Імовірно і синів останнього від другого шлюбу вважали бастардами. Впродовж кінця 20-х – першої половини 40-х рр. XIII століття князь Михайло з перемінним успіхом намагався утвердитися в Галичі, а в 1237–1238 рр. зумів посадити на галицький трон свого сина Ростислава. Данило Романович з легкістю усунув молодого племінника, що змусило втікача разом з батьком узимку 1239–1240 рр. шукати підтримки у формального сюзерена Галицької землі Бели IV. Король не одразу погодився підтримати вигнанців, а тим паче видати заміж за Ростислава Михайловича свою доньку. Однак монгольський напад на Угорщину, поневіряння як королівського двору, так і чернігівських вигнанців упродовж 1241–1242 рр., кілька невдалих спроб взяти під контроль Галич та інші важливі центри на Пониззі врешті переконали Арпадів заключити династичний союз із чернігівськими князями. Внаслідок цього, між осінню 1242 і весною 1244 рр. відбулося одруження Ростислава з Анною. Імовір-

⁶¹ Idem, *Genealogia Mściławowiczów*, s. 358.

⁶² Ibidem, s. 366.

⁶³ Ibidem, s. 373.

⁶⁴ Ibidem, s. 318–319.

⁶⁵ Ibidem, s. 388.

⁶⁶ Наразі домінує версія про одруження Михайла Всеволодовича з найстаршою, народженою від другого (а не першого) шлюбу, єдиною донькою Романа Мстиславовича – Оленою (?), див. зокрема: D. Dąbrowski, *Genealogia Mściławowiczów*, s. 296; Idem, *Genealogia Mstislavichy*, s. 304–308. З іншого боку, князь Михайло належав до розгалуженої родини, спорідненої ще й з галицькою династією Ростиславовичів, зберігаючи відтак широкі можливості висувати і легітимно обстоювати свої права та права для свого сина Ростислава на Галич.

⁶⁷ Нові аргументи щодо хронології утвердження Романом Мстиславовичем у Галичі запропоновані В. Нагірним. Див.: W. Nagirnyj, *Polityka zagraniczna*, s. 91.

но тоді ж князь, „пішовши в зяті”, за згодою тестя отримав вакантний після смерті у 1234 р. принца Андрія титул *Galliciae Dux*, а також заселені слов'янами володіння на сході Угорщини – комітати Абауйвар, Саболч, Земплін, землі Родни⁶⁸, що відображено низкою документів⁶⁹.

На відміну від угорського короля, Ростислав активніше виявляв намір повернути Галич. За словами літописця, „Ростиславъ . молиса тьстєви своємоу королеви . да пошлеть ємоу . воина”⁷⁰. В історіографії останніх років утвердилося переконання, що впродовж 1244–1245 рр. він організував дві кампанії проти Романовичів⁷¹, хоча ми бачимо описані події дещо по-іншому⁷². Кількість війська, мобілізована титулярним галицьким князем в Угорщині і польських землях для походу на Галич, не могла перевищувати 3,5–4 тис. осіб⁷³. Ростислав розумів свою перевагу над ворогом, тому й „хвалащю же са ємоу предъ вои своїми . и рекоущю аще бы^ѣ . извѣдалъ кдѣ Данила и Василко ѣхалъ бы^ѣ на на . аще бы ми с десатью воинъ . ехалъ быхъ на на”. За надмірної самовпевненості, відчуваючи контроль над ситуацією, він забажав „створ^ѣти игроу предъ градомъ . и сразивъшоуса ємоу со Воршемь . и падеса под нимъ конь . и вырази собѣ плече”⁷⁴. Однак, попри травмоване плече, князь узяв активну участь у битві. Загони, які знаходилися під його командуванням, успішно відбили шквальний натиск полку двірського Андрія („копьем же изломившимса . æко ѿ грома трѣсновление бы^ѣ . и ѿ шбоихъ же мнози падше . с конии оумроша . инии оуæзвени быша . ѿ крѣпости оударениæ копѣино”) та загону, який надіслав на підтримку Андрієві Данило Романович. Ростислав бився в передніх рядах і автор літопису міг особисто пересвідчитися в цьому: „Даниль же видивъ близъ брань Ростиславу . и Филю в заднемъ полкоу стоæща . со хорюговью”⁷⁵. У ході бою він втратив щонайменше одного коня, а також мав час і нагоду стратити одного бранця⁷⁶. Втім, прорив військ старшого Романовича у тил та

⁶⁸ У одному з актів доньки князя Ростислава, чеської королеви Кунегунди (*Cunegundis*, †1285) від 15 липня 1262 р. її мати Анна згадана з титулом *Anna de Galatia, de Macbow et de Rodna* (див.: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, opera J. Emler, vol. 2: 1253–1310, Prague 1882, s. 147). У володіння сім'ї зятя Бели IV Мачва відійшла біля 1247 р., однак, на наш погляд, Родна в комітаті Бистриця мала їй належати раніше. Королівський статус цих земель встановлений дослідженнями Д. Дьєрффі (Gy. Györfi, *Az Árpád-kori Magyarországtörténeti földrajza*, k. 1: A–C, Budapest 1966, old. 563). Саме туди, після втрати Галича 1238 р., відправився Ростислав Михайлович: „бѣжа во Оугры . поутемъ имже идаше . на Борьсоуко^ѣ дѣль . и прииде к бани . рекомѣи Родна” (*Ипатьевская летопись*, стб. 778). Імовірно, тут же 1242 р. „Ростислава розгнаша Татарове . во Боркоу и бѣжа Оугры” (*Ibidem*, стб. 794).

⁶⁹ *CDH*, т. 5, vol. 1, Budae 1829, p. 55.

⁷⁰ *Ипатьевская летопись*, стб. 800.

⁷¹ Див. наприклад: М. Font, *Árpád-bázi királyok és Rurikida fejedelmek*, Szeged 2005, old. 247; А. Федорук, *Ярославська битва 1245 року*, с. 129, 132; В. Петегрич, *Битва під Ярославом 1245 року: археологічний коментар до літописної розповіді*, [in:] *Przemysł i ziemia Przemyska*, s. 113; D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 248–249.

⁷² Імовірно, мав рацію М. Котляр, який висловив припущення про описання двома, на перший погляд, хронологічно розірваними сюжетами літопису насправді однієї події (*Галицько-Волинський літопис*, с. 249). Даний епізод, на нашу думку, потребує ґрунтовніших студій, адже в найновіших працях Д. Домбровського, наприклад, знову фігурують дві військові кампанії (D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 239 і ін.).

⁷³ Див. наприклад: А. Федорук, *Ярославська битва 1245 року*, с. 130.

⁷⁴ *Ипатьевская летопись*, стб. 801.

⁷⁵ *Ibidem*, стб. 803.

⁷⁶ *CDH*, т. 4, vol. 3, p. 198.

загроза оточення змусили королівського зятя поспіхом покинути поле бою, після чого „наворотитишася Оугре на бѣгъ”⁷⁷.

Після поразки, масштаби якої виглядали дійсно серйозними і резонували при угорському дворі ще довго, Ростислав, за словами літописця, „бѣжа в Лахы . и поемъ же(не)ноу свою . иде Оугры”⁷⁸. Один з королівських актів, датований до 31 серпня 1245 р., фіксує його участь у розподілі земельної власності комітату Земплін між двома місцевими вельможами⁷⁹. Втім неясно, чи це сталося на початку, чи між 17–31 серпня 1245 р., адже саме останнього літнього дня Бела IV, перебуваючи у Шаришському замку⁸⁰, затвердив рішення Ростислава в цій справі⁸¹. Імовірно король знаходився на угорсько-польсько-галицькому порубіжжі кілька тижнів, очікуючи результатів битви під Ярославом, але навіть дізнавшись про жахливу поразку, не поспішав покинути фортеці. Останній з дипломів, виданих тут, датований 3 вересня 1245 р.⁸²

Перед 2 червня 1247 р. Ростислав Михайлович набув від тестя титул *banus totius Sclavoniae*, водночас залишаючись лише **титулярним** (акцент наш – *M. B.*) галицьким князем⁸³. Між 2 червня 1247 р. і 28 липня 1254 р. король ушанував його землями в Мачві (*Dominus de Machou*)⁸⁴, господарем якої зять залишався до самої смерті в 1264 р., передавши потім у спадок синові Бели⁸⁵. Натомість титул *Galliciae Dux* зі смертю князя не успадковувався „за мечем”. Старший син Ростислава, Михайло помер 1269 р., Бела загинув 1272 р., а Прокоп став духівником, номінованим 1293 р. на краківського єпископа⁸⁶. Вдова Анна до кінця життя († після 1271) вважалася *Ducissa Gallitie*, однак відомим за джерелами чотирьом донькам титул матері теж не перейшов.

Претензії чернігівських Ольговичів на Галич і Галицьку землю зі смертю останніх носіїв згаданого титулу – Ростислава Михайловича та його дружини Анни – припинилися повністю. Їх у найближчі роки унеможливили поразка під Ярославом, успішне повернення Данила Романовича з поїздки до Бату та одруження його сина Лева з донькою Бели IV, Констанцією на початку 1247 р.

Угорський бан Філя (*banus Fila*).

Вельможа, добре знаний галицькій та волинській знаті у 20-х–40-х рр. XIII століття, інформаторам літопису та його упорядникам. До 1221 р. він став зя-

⁷⁷ *Ипатьевская летопись*, стб. 804.

⁷⁸ *Ibidem*, стб. 805.

⁷⁹ *CDSI*, t. 2, p. 131–132.

⁸⁰ Тепер – околиці містечка Вельки Шаріш, округ Пряшів Пряшівського краю, Словаччина.

⁸¹ *CDSI*, t. 2, p. 132.

⁸² *Ibidem*, p. 133.

⁸³ *CDH*, ed. G. Fejer, t. 4, vol. 1, Budae 1829, p. 454.

⁸⁴ *Ibidem*, t. 4, vol. 2, ed G. Fejer, Budae 1829, p. 218. Див. також: Б. Харди, *Ростислав Михаилович „Dominus de Machou”*, „*Studia Balcanica Bohemo-Slovaca*”, t. 6, 2006, sv. 1, s. 59–72.

⁸⁵ Див. наприклад: A. Zsoldos, *Az Árpádok és allatvalóik*, old. 51.

⁸⁶ Можливість належності краківського єпископа Прокопа до сімейства Ростислава Михайловича вперше була оприлюднена нами на міжнародній конференції *Польща, Русь та Угорщина X–XIV ст. в міжнародних відносинах* (Варшава, 16–17 червня 2014 р.) у виступі *O kwestii ruskiego pochodzenia biskupa krakowskiego Prokopa (1293–1294/95)*. Матеріали наразі так і не опубліковані.

тем боярина Судислава⁸⁷ (з яким, звісно, був знайомий ще раніше), зробив добру кар'єру при дворі Арпадів, брав участь у різних походах, зокрема в незавершеній кампанії до Галичини влітку 1233 р. З юних літ Філя особисто знав і служив молодшому братові Бели IV, Коломанові. Під час монгольського нашествия він чимало допоміг королівській родині, за що був ушанований титулом бана⁸⁸. Після 1242 р. він придбав володіння Стретава⁸⁹, розташовані на кордоні з Галицькою землею⁹⁰.

Імовірно, в землях Філі князь Ростислав також „оумолив Оугорь много . просиса оу тьста”⁹¹. Бела IV, який, правдоподібно, в Шаришському замку очікував на результат походу, згідно з артикулом № 7 *Золотої булли* 1222 р. та 1231 р. не міг зобов'язувати угорську знать вирушати в похід за межі королівства⁹². Тому учасниками походу могли стати ті, хто мусів служити за статусом (наприклад, комеси), або ж ті, кого вмотивовували матеріально. Причини участі королівського бана в кампанії 1245 р. можна шукати не тільки в належності до двору Арпадів, а й у тісних стосунках із галицьким боярством, втім родинних.

У ході Ярославської битви загони під командуванням Філі перебували в ар'єр-гарді об'єднаних військ. Бан тримав корогу („видивь [...] Филю в заднемь полкоу стоаща . со хорюговью”), здобуту й розірвану пізніше князем Данилом („Данило скоро приде на нь . и раздроуши полкъ его . и хороуговь его раздра на польь”)⁹³. Але бан проявив себе сміливим воїном, витримав чимало прямих атак, мав нагоду вбити Данила Романовича, але насамкінець потрапив до його рук („Фила гордыи æть бы^с сь Андрѣемь дворьскимь . и приведенъ бы^с к Данилоу”) і був страчений⁹⁴. Смерть вельможі під час походу *in Rusya* підтверджується одним із угорських дипломів від 29 грудня 1250 р.⁹⁵.

Боярин Володислав (Юрійович?).

На думку А. Юсуповича, вельможа належав до категорії осіб, які, за свідченнями літописця, змінювали сюзерена, а отже, порушували клятву вірності, за що й були тавровані як „невернии”⁹⁶. Тяглість служби Володислава Арпадам

⁸⁷ Особа Судислава останніми роками привертає чимало уваги дослідників. Його походження і доля після від'їзду з Галича навесні 1234 р. залишаються доволі дискусійними (див. наприклад: А. Jusupović, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 243–262; М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 284–301).

⁸⁸ Упорядник угорської архонтології Арпадів А. Жолдош не наводить імені Філі серед банів, завершуючи його кар'єру урядом стольника (*magister dapiferorum*) 1232 р. (А. Zsoldos, *Az Árpádok és allatvalóik*, old. 54), але після смерті того під Ярославом кілька дипломів короля Бели IV чітко фіксують його гідність – *banus Fila* (див. наприклад: *CDSL*, т. 2, р. 247). Див. також: D. Dąbrowski, *Król Rusi Daniel Romanowicz*, s. 288.

⁸⁹ Тепер – село Стретава, округ Міхаловце Кошицького краю, Словаччина.

⁹⁰ Біографію Філі див.: М. М. Волощук, „Фила древле прегордыи”/*Fila Supruniensis*. Маловідомі сюжети з історії Галицької землі першої половини XIII століття, [in:] *Actes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича*, Львів 2011, с. 189–196 [Серія: Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, вип. 20].

⁹¹ *Ипатьевская летопись*, стб. 797.

⁹² *The Laws of the medieval kingdom of Hungary*, т. 1: 1000–1301, ed. J. M. Bak, Gy. Bónis and J. R. Sweeney, Idyllwild 1999, р. 33.

⁹³ *Ипатьевская летопись*, стб. 803–804.

⁹⁴ *Ibidem*, стб. 804.

⁹⁵ *CDSL*, т. 2, р. 247.

⁹⁶ А. Jusupović, *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej*, s. 275. Одна з версій окреслення „невернии” мога впливати й зі ставлення галицьких сліт до родини Романовичів, сприйняття другого шлюбу князя Романа Мстиславовича

сягає 1234–1245 рр. (з перервами). Під час Ярославської битви його особиста роль невідома. Він був схоплений прихильним Романовичам боярином Жирославом, після чого „въ тѣхъ дѣнь и тотъ оубьенъ”⁹⁷.

Угорський магістр Лаврентій, син Кеменя (*magister Laurentius filius Ketun*).

Участь молодого вельможі Лаврентія в поході під Ярослав відома з акта Бели IV від 13 квітня 1264 р., за яким король винагородив того за проявлену на полі бою хоробрість і порятунок князя Ростислава Михайловича⁹⁸. До 1245 р. про вельможу невідомо нічого, втім, його батько Кемень, мабуть, у 1234–1235 рр. посідав уряд комеса Нітри, своерідної „монополії” одного з найвідоміших угорських родів Гонт-Пазнан. Упродовж березня – листопада 1242 р. комесом Нітри був Богомир, син Себеслава⁹⁹, якого ми ототожнюємо з літописним боярином Судиславом¹⁰⁰. Участь згаданого магістра у битві обмежується кількома рядками відомого запису, з якого нам відомо не тільки про порятунок королівського зятя. Спершу угорець полонив і привів до князя не відомого за іменем боярина, якого, очевидно, знав особисто (див. № 12 серед учасників битви з боку волинських володарів¹⁰¹). А в часі найбільшої загрози не тільки надав сюзеренові свого коня, але й зміг сам урятуватися з оточення¹⁰². Після повернення додому до 1258 р. про нього в документах нічого не повідомлялося. Впродовж 1258–1273 рр. вельможа обіймав різні уряди, зокрема й королівського палатина¹⁰³.

Комес (?) Белед/Велед, син комеса Осла (*Belud filius Comitum Oslu*).

У дипломі печського препозита Фаркаша від квітня 1247 р. занотований викуп з руського полону (*de captivitate Ruthenorum redimendo*) вельможного Беледа (*Beled*). Вартість проданої родичами землі для зібрання викупу сягала 20 срібних марок¹⁰⁴. На наш погляд, йшлося лише про частину суми, яку підготували родичі. Батько ж в’язня, обіймаючи в 1246 р. уряд братиславського комеса¹⁰⁵, мусів подбати про збір решти коштів. Назагал полонення бранця саме під Ярославом не піддається сумніву. Попередня кампанія угорців, під час якої Белед міг потрапити до полону, датована ще початком 1234 р. Однак після її завершення князь Данило дозволив усім бажаючим безперешкодно покинути місто. До ув’язнення тоді не

як нелегітимного, а відтак – відповідного сприйняття усіх даних йому та його наступникам присяг, хай, може, й на фрагменті Животворящего Хреста (див.: М. Волощук. *Животворящий Хрест Господа нашого Ісуса Христа в історії середньовічного Галича (на маргінесі студій Ельжбети Домбровської та Олександра Майорова)* [ін.: Галич: збірник наукових праць, за ред. М. Волощука, вип. 1, Івано-Франківськ 2016, с. 51–53).

⁹⁷ *Ипатьевская летопись*, стб. 804–805.

⁹⁸ *CDH*, т. 4, vol. 3, p. 198.

⁹⁹ A. Zsoldos, *Az Árpádok és allatvalóik*, old. 175.

¹⁰⁰ М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 301.

¹⁰¹ Виглядає дивним приведення полоненого до князя та подальша страта того особисто Ростиславом. Бранця мусіли знати в обличчя й були зацікавлені в його схопленні, а отже, Лаврентій мав досвід спілкування з цим анонімом раніше.

¹⁰² *CDH*, т. 4, vol. 3, p. 198.

¹⁰³ A. Zsoldos, *Az Árpádok és allatvalóik*, old. 324.

¹⁰⁴ *CDH*, т. 7, vol. 1, ed. G. Fejer, Budae 1831, p. 293–294.

¹⁰⁵ A. Zsoldos, *Az Árpádok és allatvalóik*, old. 340.

потрапив навіть найодіозніший боярин Судислав¹⁰⁶. Відтак, можемо стверджувати, що Белед потрапив у полон до руських князів саме 17 серпня 1245 р.

Белед належав до родини Осл, представники якої не раз брали участь у кампаніях Арпадів на Русі¹⁰⁷. Імовірно в 1236 р. він став комесом, а тому мав можливість підтримати військо Ростислава Михайловича своїми підрозділами. Невідомо чи під Ярославом знаходився і його батько. Із потраплянням до полону Белед уник страсти, як „инии Оугре мнози избъени быша за гнѣвъ”, а вірогідно „иде же в Холмъ . с колодникои многими”¹⁰⁸. Скільки часу бранець провів у неволі – неясно, хоча можна припустити, що він повернувся в Угорщину після квітня 1247 р.¹⁰⁹

Н угорський рицар.

За свідченням літописця, який мав перебувати у вирі бою або ж описав усе за свідченнями очевидців, під час поєдинку князя Данила з баном Філею один із рицарів кинувся виручати угорського вельможу. Однак старший Романович „видѣвъ Оугрина градоущаго . на помощь Фили . копьемъ съѣче и . и вогроуженоу бывшоу в немъ . оуломленоу спадеса изъдше”¹¹⁰. Імені загиблого джерела не фіксують.

Н воїни (10 осіб).

Підготовка Ростислава Михайловича до зіткнення з ворожими силами відбувалася з переконанням про невідворотність перемоги. Молодий князь, за словами літописця, тримаючи місто Ярослав у міцній облозі, влаштував під його стінами турнір, кажучи: „аще бы^х . извѣдалъ кдѣ Данила и Василко ѣхалъ бы^х на на . аще бы ми с **десатью воинъ** [виділено нами – *М. В.*]. ехалъ быхъ на на”¹¹¹. Умовність фрази зрозуміла, втім цими десятима особами могли бути цілком реальні найближчі до королівського зятя рицарі (можливо, магістр Лаврентій), імена яких нам невідомі. Доля князівського оточення після втечі того з поля бою практично не піддається реконструкції.

Попри участь у битві під Ярославом цілого краківсько-сандомирського полку, конкретних польських учасників битви встановити найважче, хоча літописець про них оповідає доволі красномовно: „Ляхы крѣпко идоущимъ на Василка . керляѣшь поющимъ . сильньнъ гласъ ревоуще в полкоу ихъ”¹¹². Під час битви вони співали „Господи, помилуй” грецькою мовою. В уста поляків вкладено бойовий клич, про який не знаємо, щоб він лунав з угорських шеренг: „Ляхомъ же лаючимъ

¹⁰⁶ *Ипатьевская летопись*, стб. 771.

¹⁰⁷ М. Фонт, *Венгры на Руси в XI–XIII вв.*, [in:] *А се его серебро: Збірник на пошану члена-кореспондента НАН України Миколи Федоровича Котляра з нагоди його 70-річчя*, Київ 2002, с. 94; М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 353

¹⁰⁸ *Ипатьевская летопись*, стб. 805.

¹⁰⁹ М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 354.

¹¹⁰ *Ипатьевская летопись*, стб. 803–804.

¹¹¹ *Ibidem*, стб. 800.

¹¹² *Ibidem*, стб. 803.

. рекоуци¹¹³ поженемь на великыи бороды¹¹³. Однак ми володіємо інформацією лише про двох осіб, чітко ідентифікованих джерелами та дослідженнями вчених, що дозволяє припустити прибуття на поле бою головно сил з-під Сандомира – однієї з резиденцій Болеслава Сором'язливого.

Імовірно, ці підрозділи готувалися до походу за безпосередньої участі Ростислава Михайловича, який, як відомо, „из Оугоръ пришелъ башеть . съ женою . в Ладъскоую землю мыслаше во оумѣ своемъ взати Галичь и шбладати имь¹¹⁴. Передували ж цій підготовці перманентні конфлікти з Романовичами, які в 40-х рр. XIII століття підтримували мазовецького князя Конрада в боротьбі за краківський престол¹¹⁵.

Сандомирський воєвода Флоріан з роду Авданців (Творьæнь, *Florianus Sandomiriensi palatinus*).

За свідченнями літопису, після розгрому Романовичами ворога „æть бы¹¹⁶ старѣши ихъ Творьæнь . Даниломъ¹¹⁶. Вчені одностайні в ідентифікації цієї особи, якою міг бути хіба лише сандомирський воєвода Флоріан з роду Авданців, добре відомий в русько-польських відносинах від 20-х рр. XIII століття¹¹⁷. Така активність роду в різносторонніх зв'язках із Рюриковичами, за словами Терези К'єрснової, пояснюється варязько-руською генезою Авданців¹¹⁸.

Воєвода добре знаний Янові Длугошу, який вказав на його участь у битві на боці Болеслава Сором'язливого проти мазовецького князя Конрада¹¹⁹. Флоріан був знайомий з краківським комесом Клементом з Руци, який привів на підтримку свого сюзерена допомогу з Угорщини, зокрема загопи тренчинського комеса Богомира з роду Лудан. Той, натомість, як ми вважаємо, був сином боярина Судислава¹²⁰. Водночас Романовичі підтримували ворожий табір, здійснивши в 1244 р. спустошливий похід в Люблінську землю¹²¹.

За польськими матеріалами, Флоріан (*Florianus Sandomiriensi palatinus*) нотований двома березневими актами князя Болеслава 1244 р.¹²², а також 5 червня того ж року¹²³. Участь вельможі в бою під Ярославом – поза сумнівом. Мотиви походу для нього особисто могли визначатися дуже по-різному. Однак, що спіткало його далі – викуп з полону за прикладом угорських бранців чи смерть в ув'язненні, – невідомо нічого¹²⁴.

¹¹³ Ibidem, стб. 804.

¹¹⁴ Ibidem, стб. 805.

¹¹⁵ D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 247.

¹¹⁶ *Ипатьевская летопись*, стб. 800.

¹¹⁷ Див. наприклад: W. Nagiŋnyj, *Polityka zagraniczna*, s. 182.

¹¹⁸ T. Kiersnowska, *O pochodzeniu rodu Awdańców*, [in:] *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. 5, pod red. S. Kuczyńskiego, Warszawa 1992, s. 68.

¹¹⁹ Długosii Joannes, *Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae*, lib. 7–8, ed. Z. Kozłowska-Budkowa i in., Warszawa 1975, p. 50.

¹²⁰ М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 337–338.

¹²¹ *Ипатьевская летопись*, стб. 795–796.

¹²² *Kodeks dyplomatyczny Malopolski* [дали: KDM], t. 2: 1153–1333, ed. F. Piekosiński, Kraków 1886, s. 72, 74.

¹²³ *Codex diplomaticus Poloniae*, t. 3, ed. L. Rzyszczeński et A. Muczkowski, Varsaviae 1858, p. 47–48.

¹²⁴ Див. наприклад: *Urządnicy malopolscy XII–XV wieku*, spisy, oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, [in:]

Сандомирський рицар Ворш/Варш (*Vars Sandomiriensis*).

Ідентифікацію не відомого досі рицаря Ворша/Варша, при турнірному бою з яким напередодні Ярославської битви зазнав ушкодження князь Ростислав Михайлович, уперше запропонував Д. Домбровський¹²⁵. Історик, на наш погляд, влучно ототожнив того з сандомирським Варшем, добре відомим за актами від 1252 р.¹²⁶ Влітку 1245 р. це була молода особа, можливо – ровесник королівського зятя. Окрім випадку, коли той „сразивъшоуса емоу со Воршемъ”, про місце перебування останнього на полі бою невідомо нічого. Імовірно, він зміг урятуватися втечею і згодом посідав різні уряди при краківсько-сандомирських князях аж до весни 1282 р. Його гіпотетична родинна належність до Одровонжів¹²⁷ додатково пояснює мотиви участі в кампанії 1245 р.¹²⁸.

Частина осіб, яких джерела не нотують в об'єднаному угорсько-польському війську, на наш погляд, цілком імовірно могла брати участь у поході під Ярослав та битві з Романовичами. До таких зараховуємо вісім осіб, поіменно ідентифікованих та якнайтісніше пов'язаних із керівниками кампанії та їхніми родинами сімейними та службовими узами.

Стефан, син бана Філі, онук галицького боярина Судислава (*Stephanus filius Fyle Bani*).

Про Стефана, сина Філі довідуємося не раніше 1239 р. з фальсифікату, де діти майбутнього угорського бана названі *similiter Oros*. Оскільки шлюб Філі з донькою Судислава відбувся *terminus ante quem* 1221 р., станом на 1245 р. юнакові вже мало бути понад двадцять років, а отже, він міг знаходитися поряд із батьком на полі бою. Втім – це лише здогад, хоча „Судиславів слід” за складом відомих учасників Ярославської битви читається доволі добре.

Микола, син бана Філі, онук галицького боярина Судислава (*Nicolaus filius Fyle Bani*).

Поряд із братом згаданий у фальсифікаті 1239 р. Припускаємо, що станом на 1245 р. він також досягнув віку, достатнього для участі в поході, яким командував батько.

Комес Петро, син Петра (*Comes Petrus filius Petri*).

Дипломом Бели IV від 31 серпня 1245 р. затверджувався продаж двох сіл у комітаті Земплін Іоанном сином Андроніка його родичеві, комесу Петрові, си-

Urządnicy dawnej Rzeczypospolitej, pod. red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, t. 4: *Małopolska (województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie)*, s. 220. Також ж думки дотримуються сучасні вчені: W. Nagirnyj, *Polityka zagraniczna*, s. 223; D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 254.

¹²⁵ D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 255.

¹²⁶ Див. наприклад: *KDM*, т. 2, s. 104, 109.

¹²⁷ Родина Одровонжів від 20-х рр. XIII ст. взяла участь у місіонерській діяльності Католицької церкви в підваадних Рюриковичам землях. Див. наприклад: Н. И. Щавелса, *Киевская миссия польских доминиканцев*, [in:] *Древнейшее государство на территории СССР. Материалы и исследования* 1982, Москва 1984, с. 139–151 і ін.

¹²⁸ *Urządnicy malopolscy XII–XV wieku*, s. 370.

нові Петра. Король вчинив так два тижні після поразки свого зятя у битві під Ярославом і згідно з його попереднім рішенням у цій справі¹²⁹. Коли саме Ростислав займався цим питанням – сказати важко, як і нереально встановити належність до його двору згаданого вельможі. Імовірно, комес вирішив добитися затвердження новоотриманих земель, вирушаючи на війну проти Романовичів. Пізніше його син Петро, надзвичайно заможний держатель Земпліна, набув у власність на рубежі XIII–XIV століть частину села Вішньов, яке раніше належало князеві Ростиславу¹³⁰. Вважаємо таке співпадіння не випадковим.

Боярин (?) Лев (*Lue*).

У акті молодшої королеви Єлизавети (*Elizabeth*, 1240–1290/95) з 1264 р. підтверджувалося право особи, названої Левом, на обробіток землі Бород (тепер – можливо, село Барбове Мукачівського району Закарпатської області) біля Мукачєвого, яку він набув від господарки Мачви і Боснії Анни – дружини Ростислава Михайловича¹³¹. *Ducissa Galiciae* могла віддати в користування вельможі цю землю між 2 червня 1247 р. і 28 липня 1254 р., коли вінченосне подружжя отримало Мачву. Теоретично можна допускати, що це відбулося за якісь заслуги Лева на полі бою під Ярославом.

Боярин (?) Федір Львович (*Fudur filius Lve*).

Закріплення за вельможним Левом землі Бород враховувало й інтереси двох синів, зокрема, мабуть, старшого – Федора¹³². Скільки тому було років у 1264 р. і чи міг він перебувати поряд з Ростиславом Михайловичем у Ярославській битві – невідомо.

Боярин (?) Стефан Львович (*Stephanus filius Lve*).

Іншим, можливо молодшим, сином Лева, який 1264 р. отримав підтвердження своїх прав на користування територіями Бород, названий Стефан¹³³. Зрілий вік та гіпотетична присутність під Ярославом цієї особи серед прихильників князя Ростислава являються також тільки припущенням.

Тренчинський йобагон Премисл/Пшемисл (*iobagio Trynchyniensi Premysl*)¹³⁴.

До військ Ростислава Михайловича при обороні комітату Тренчин від військ чеського короля Пшемисла Оттокара II влітку 1253 р. входило двоє місцевих йобагонів, зокрема Премисл/Пшемисл. Бела IV у дипломі 1259 р. тричі підкреслював, що звитяги того (хоробрість у битві, поранення та полонення мо-

¹²⁹ *CDSI*, т. 2, р. 131–132.

¹³⁰ М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 378–379.

¹³¹ *Ibidem*, с. 268.

¹³² *Ibidem*, с. 269.

¹³³ *Ibidem*.

¹³⁴ Короткі відомості про Премисла/Пшемисла і Носка див.: М. Font, *Einige räpräsentanten des Kleinadels im polnisch-ungarischen Grenzgebieten im 13 Jb. und die Zukunft ihrer Familie*, „Specimina nova universitatis quinque-ecclesiensis”, 1995, № 9, с. 245–246; Eadem, *Венгры на Руси*, с. 97; N. Mika, *Walka o spadek po Babenbergach w latach 1246–1278*, Racibórz 2008, с. 40–41; М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 336–337 і ін.

равського рицаря) відбулися на очах зятя¹³⁵. Це був добре перевірений у військових випробуваннях чоловік. Однак припустити участь йобажіона у поході під Ярослав не просто. Він не належав до станів, які за положеннями *Золотих булл* 1222 р. і 1231 р. зобов'язувалися брати участь в іноземних кампаніях володарів, тим паче, якщо ті провадилися не особисто королем, а баном, як у випадку походу 1245 р. Теоретично він все-таки міг узяти в ньому участь разом з іншими місцевими феодалами (зокрема магістром Лаврентієм, що ймовірно походив з Нітри), яких князь Ростислав упросив приєднатися до нього („оумоливь Оугорь много”), а після повернення з походу, незважаючи на поразку, міг опертися на них при обороні кордонів від чехів.

Тренчинський йобажіон Носк (*iobagio Trynchyniensis Nosk*).

Поряд із Премислом/Пшемислом в акті Бели IV від 1259 р. названий його брат Носк, який загинув при обороні Тренчина¹³⁶. Гіпотетично він також міг брати участь у поході проти Романовичів улітку 1245 р.

Окрім ідентифікованих поіменно осіб, варто згадати присутні під час битви на ріці Лейті 15 червня 1246 р. руські загони, очолені невідомим за іменем *quodam rex Ruscie*. Його особа досі не встановлена, хоча більшість істориків схильні бачити в ньому саме Ростислава Михайловича¹³⁷. Вжитий щодо нього титул окреслював статус вигнанця (*quodam* – колишній, якщо вважати дану форму спотвореною від *quondam*). Конфлікт, у якому той узяв участь, розгорівся між австрійським володарем Фрідріхом II Бабенбергом (*Fredericus*, 1211–1246) та Белою IV. Під час бою, як повідомило одразу кілька різних за часом появи джерел, герцог загинув від руки анонімного „руського короля”¹³⁸.

Один з учасників битви Ульріх фон Ліхтенштейн у своєму творі *Похвала дамам* (*Frauendeinst*) залишив докладний опис батальних сцен, тричі назвавши серед угорських загонів якихось *Reuzzen*¹³⁹. Присутність в угорському війську загону, що складався з близького, можливо – не надто великого оточення (галицького або чернігівського походження) Ростислава Михайловича абсолютно закономірна.

¹³⁵ *CDSL*, т. 2, р. 445.

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ Окремі підсумки багаторічних дискусій про невідомого „руського короля” в битві на Лейті 15 червня 1246 р. див.: N. Mika, *Walka o spadek po Babengergach*, s. 17–19; D. Dąbrowski, *Daniel Romanowicz*, s. 273; А. В. Майоров, „Король Русь” в битві на Лейте, [in:] *Русин*, № 3 (29), Кишинев 2012, с. 54–77; М. М. Волощук, „Русь” в Угорському королівстві, с. 354; Л. Войтович, *О некоторых спорных проблемах изучения Галицко-Волынской Руси времен Романа Мстиславича и Данила Романовича (заметки о новейшей историографии)*, [in:] „Русин”, № 1 (35), Кишинев 2014, с. 56–57 та ін.

¹³⁸ Див.: *Annales sancti Pantaleonis Coloniensis*, ed. H. Cardanis [in:] *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*, т. 22, Hannoverae 1872, s. 541.

¹³⁹ Ulrich's von Lichtenstein, *Frauendeinst*, herausg. von R. Bechstein, [in:] *Deutsche Dichtungen des Mittelalters mit Wort- und Sacherklärung*, Bd. 7, teil. 2, herausg. von K. Bartsch, Leipzig 1888, s. 255–256. Докладний аналіз епізоду запропонував О. Майоров. Див.: А. В. Майоров, *Русь, Византия и Западная Европа*, с. 668–670.

Логічною виглядає також участь цих людей і в поході Ростислава на Романовичів улітку 1245 р.

Отже, серед учасників Ярославської битви, що виступили на стороні волинських Романовичів, можна встановити тридцять одну особу, з яких відомі імена чотирнадцяти чоловік. Табір бана Філі й Ростислава Михайловича в джерелах представлений гірше, втім точно відомо про участь у поході шести ідентифікованих та десяти неідентифікованих воїнів. Найгіршою є ситуація з польськими учасниками, серед яких персоніфікувати можна тільки двох. Окрім того, вважаємо імовірною участь у битві під Ярославом на боці Ростислава восьми осіб і його власної дружини, чисельність якої, втім, невідома.

Просопографічний підхід залишається важливим сучасним методом своєрідного антропологічного переосмислення історичного процесу та виокремлення, на наш погляд, „людського”, найважливішого фактора серед безлічі інших, які впливали на хід історії.

*

Myroslav Voloshchuk, *Prosopographical Studios of the Battle near Yaroslav August 17, 1245*

This article is devoted to the prosopographical analysis of the participants of the battle near the town of Yaroslav August 17, 1245. The author, by verifying the different sources, cited all known by the name, which supported the camp of Romanovychs and their opponents. On both sides fought the representatives of the subjunctive „World of Rus” – princes and boyars. It gave for this event a very difficult inter-dynasty context, where closely intertwined the interests of several branches of the Riuryk dynasty, and also Arpads and Piasts. The resonance of this event caused at least in the lands of the Prince Daniel Romanovych and in the Kingdom of Hungary is emphasized.